

UŽSIENIEČIŲ ĮDARBINIMO LIETUVOJE TVARKA IR PROBLEMOS

Milda Vilkaitytė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Studentų mokslinės draugijos Darbo teisės skyriaus narė
Saulėtekio al. 9, 1 rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 71
El. paštas: milda.vilkaityte@tf.vu.lt

Straipsnyje analizuojama darbo rinkos situacija Lietuvoje ir užsieniečių įdarbinimo mūsų šalyje teisinės galimybės.

In this article the Lithuanian labour market situation and the methods, problems and rules of foreigners' employment in the Republic of Lithuania is analyzed.

Įvadas

Paskutiniaus Lietuvos darbo biržos duomenimis, nedarbas Lietuvoje balandžio mėnesį buvo 3,7 procento, gegužės – 3,4 procento, o rugpjūčio tik 2,8 procento¹. Dėl emigracijos Lietuvoje (Lietuva – pirmoji Europos Sąjungos narė pagal emigrantų skaičių 1000-iui gyventojų) jaučiamas darbuotojų stygius, ypač paslaugų ir statybų srityje. Dėl šio reiškinio Lietuva daugiausia praranda darbingo amžiaus gyventojų. 2005 metais oficialiai emigravę 20–29 metų gyventojai sudarė 37 procentus, 30–59 metų – 39 procentus; vaikai iki 14 metų sudarė 14 procentų, o 60 metų ir vyresni gyventojai – tik 3 procentus oficialiai išvykusiųjų. Be to, 2005 metais 84,4 procento emigravusiųjų buvo nedirbantys asmenys. Iš dalies dėl to nedarbas sumažėjo nuo 11,4 procento

(2004 metais) iki 8,3 procento (2005 metais), t. y. 51 tūkst. bedarbių [3]. Nors mažas nedarbas yra teigiamas dalykas, tačiau taip atrodo tik iš pirmo žvilgsnio. Visų pirma dėl mažos darbo jėgos pasiūlos mažėja galimybės konkuruoti įmonėms, o dėl to nukenčia vartotojas; kitas dalykas yra tas, kad darbdavys kelia atlyginimus darbuotojams siekdamas juos išlaikyti, motyvuoti arba prisivilioti naujų. Todėl automatiškai didėja gamybos kaštai. Vienas iš būdų kompensuoti darbo jėgos stoką – įdarbinti užsieniečius.

Siekdama patenkinti darbdavių kvalifikuotos darbo jėgos poreikius, 2006 metais Lietuvos darbo birža išdavė leidimus laikinai dirbti Lietuvos Respublikoje beveik 3 tūkstančiams užsieniečių, iš jų 24 procentus sudarė komandiruojami užsieniečiai. Daugiausiai užsieniečių dirba gamybos (36 proc.), transporto (34 proc.),

¹ Lietuvos darbo biržos duomenys.

statybos (20 proc.) ir paslaugų (9 proc.) sektoriuose. Leidimų dirbti daugiausia išduota tarptautinių reisų vairuotojams iš Ukrainos, Baltarusijos, Moldovos, Kazachstano, Gruzijos ir Bulgarijos, laivų korpusų surinkėjams ir suvirintojams iš Ukrainos, Baltarusijos, Bulgarijos ir Rusijos, mūrininkams iš Ukrainos, Baltarusijos, Gruzijos, Uzbekijos, suvirintojams elektra iš Baltarusijos, Rumunijos, laivų šaltkalviams iš Rumunijos, virėjams iš Kinijos, Turkijos, Armėnijos. 2006 metais ypač padidėjo tarptautinių gabenimų vairuotojų poreikis (19 proc.), aukštos kvalifikacijos mūrininkų (2 proc.) poreikis, o sumažėjo laivų korpusų surinkėjų ir suvirintojų (8 proc.), virėjų (4 proc.) poreikis. Daugiausia Lietuvoje dirbančių užsieniečių yra Ukrainos piliečiai – 37 procentai ir baltarusiai – 32 procentai². Šiame straipsnyje kaip tik ir analizuojama užsieniečių įdarbinimo procedūra ir jos problemos Lietuvoje.

Užsieniečio sąvoka

Užsieniečių statusą Lietuvos Respublikoje reglamentuoja 2004 m. balandžio 29 d. (aktuali reakcija nuo 2006 m. gruodžio 16 d.) Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ [1]. Pagal šį įstatymą užsienietis – tai asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę ar neturi jokios. Nors užsieniečio statusą apibrėžti vartojama viena sąvoka, tačiau jie skirstomi į Europos Sąjungos šalių piliečius ir ne. Europos Sąjungos piliečiams ir nepiliečiams,

norintiems dirbti Lietuvoje, taikomos skirtingos taisyklės.

Taisyklės, taikomos Europos Sąjungos piliečiams

Laisvas darbuotojų judėjimas – vienas iš svarbiausių asmenų judėjimo laisvės, vienos iš pagrindinių bendrosios rinkos laisvių, elementas [2]. Todėl ir Europos Sąjungos valstybės narės piliečiams, ir jų šeimos nariams, kurie ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, nereikia įsigyti leidimo dirbti [1]. Tačiau Europos Sąjungos valstybės narės pilietis, ketinantis gyventi Lietuvos Respublikoje, privalo gauti Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimą gyventi.

Asmuo, dirbantis pagal darbo sutartį arba ketinantis verstis teisėta veikla, teikti paslaugas arba gauti paslaugų Lietuvos Respublikoje, atleidžiamas nuo pareigos turėti Europos Bendrijų leidimą gyventi, jeigu numato Lietuvos Respublikoje būti iki trijų mėnesių per pusę kalendorinių metų, skaičiuojant nuo pirmosios atvykimo į Lietuvos Respubliką dienos. Užsienietis, kuris yra vienos iš Europos Sąjungos valstybės narės pilietis, gali atvykti į Lietuvos Respubliką ir būti joje iki trijų mėnesių per pusę kalendorinių metų, skaičiuojant nuo pirmosios atvykimo į Lietuvos Respubliką dienos, o toks užsienietis, ieškantis darbo arba ketinantis verstis teisėta veikla Lietuvos Respublikoje, gali būti Lietuvos Respublikoje dar tris mėnesius.

Europos Sąjungos valstybės narės piliečio šeimos nariai gali atvykti į Lietuvos Respubliką kartu su Europos Sąjungos valstybės narės piliečiu arba atvykti pas jį ir būti Lietuvos Respublikoje tokį patį laiką kaip ir užsienietis [1].

² Lietuvos darbo biržos duomenys.

Taisyklės, taikomos ne Europos Sąjungos piliečiams

Užsienietis, kuris ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, privalo įsigyti leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje. Tačiau įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numatoma ir keletas išimčių, kada nereikia užsieniečiui įgyti leidimo dirbti Lietuvoje. Tokie atvejai yra, kai: užsienietis turi leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje arba turi leidimą nuolat gyventi Lietuvoje.

Leidimą dirbti užsienietis privalo gauti iki atvykimo į Lietuvos Respubliką. Įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numatyta, kad leidimas dirbti užsieniečiui gali būti išduodamas, jeigu Lietuvoje nėra specialisto, atitinkančio darbdavio keliamus kvalifikacinius reikalavimus, ir atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikius (58–59 str.).

Leidimą dirbti užsieniečiui išduoda Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Užsieniečio prašymas išduoti leidimą dirbti turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per du mėnesius nuo prašymo gavimo Lietuvos darbo biržoje dienos.

Darbdavys, norintis įdarbinti užsienietį, turi užregistruoti laisvą darbo vietą ir pateikti teritorinei darbo biržai nustatytos formos prašymą išduoti leidimą dirbti užsieniečiui Lietuvos Respublikoje. Prie prašymo pridedama:

- 1) juridinio asmens registravimo pažymėjimo kopija;
- 2) užsienio valstybės piliečio paso ar jį atitinkančio dokumento, skirto vykti į užsienio valstybę bei pripažinto Lietuvos Respublikoje, kopija;
- 3) užsienio valstybėje nuolatinę gyvenamąją vietą patvirtinančio dokumento kopija;

- 4) užsieniečio diplomo ar kito dokumento, patvirtinančio asmens kvalifikaciją, kopija, legalizuota arba patvirtinta *Apostille*;
- 5) kompetentingos institucijos pažyma apie profesinės kvalifikacijos pripažinimą, jeigu profesija reglamentuojama Lietuvos Respublikoje. Informacija apie Lietuvos Respublikoje reglamentuojamas profesijas teikiama Studijų kokybės vertinimo centre;
- 6) detalus užsieniečio būsimo darbo aprašymas;
- 7) užsieniečio darbo patirtį (stažą) patvirtinančio dokumento kopija;
- 8) užsieniečio kvalifikacijos kėlimą patvirtinančių dokumentų kopijos (jeigu kėlė kvalifikaciją);
- 9) darbdavio pažyma apie užsieniečio darbą toje darbovietėje, nurodant darbuotojo darbo funkciją, darbo užmokesčio dydį, apskaičiuotų ir sumokėtų mokesčių bei valstybinio socialinio draudimo įmokų dydį [4].

Lietuvos darbo birža, remdamasi teritorinės darbo biržos išvada ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus ir darbo rinkos poreikius, priima sprendimą dėl leidimo dirbti Lietuvos Respublikoje ir išduoda nustatytos formos (forma LU ir forma LJ) leidimą. Sprendimas dėl leidimo dirbti užsieniečiui turi būti priimtas per vieną mėnesį nuo pirmiau išvardytų dokumentų pateikimo dienos. Leidimas dirbti Lietuvos Respublikoje išduodamas iki dvejų metų.

Užsieniečiui, kuris atvyksta dirbti sezoninių darbų, leidimas dirbti išduodamas iki šešių mėnesių per vienerius metus, skaičiuojant nuo pirmosios atvykimo į Lietuvos Respubliką dienos [4].

Darbdavys gali sudaryti darbo sutartį tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti (išskyrus atvejus, kai nereikalaujama iš užsieniečio gauti leidimą dirbti Lietuvoje, žr. straipsnyje pirmiau nurodytus pagrindus). Užsieniečio darbas arba vertimasis kita veikla Lietuvos Respublikoje laikomi neteisėtais, neatsižvelgiant į tai, gaunama pajamų ar ne, jeigu jis dirba be leidimo dirbti ir (arba) darbo sutarties ir leidimo laikinai gyventi, kai juos būtina turėti, arba užsiima veikla, kuriai neturi leidimo, jei būtina jį turėti, ir neturi leidimo laikinai gyventi [1, 64 str.].

Užsieniečiui, dirbančiam Lietuvoje, taikomi visi darbo santykius Lietuvoje reglamentuojantys teisės aktai (Darbo kodeksas (DK), kiti įstatymai, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai). Todėl jis negali būti diskriminuojamas jokiais pagrindais, numatytais teisės aktuose, jo darbo užmokestis negali būti mažesnis už tokį patį darbą dirbančio Lietuvos Respublikos gyventojų.

Leidimas dirbti užsieniečiui panaikinamas, jeigu leidimą dirbti užsienietis gavo apgaule, darbo sutartis su juo nutraukiama arba nutrūksta darbo santykiai su užsienyje esančiu darbdaviu, kuris buvo atsiuntęs užsienietį laikinai dirbti į Lietuvos Respubliką, arba panaikinamas užsieniečio leidimas laikinai gyventi.

2004 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme Nr. A1-223/1V-310 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ [5] yra numatyti atvejai, kada leidimas dirbti išduodamas užsieniečiui jam esant Lietuvos Respublikoje.

Tokie atvejai yra tada, kai: užsieniečiui taikoma bevizio vykimo į Lietuvos Respubliką tvarka; užsieniečio negalima išsiųsti iš Lietuvos Respublikos arba grąžinti į jo gimtą šalį [Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Valskybės žinios. 2004, Nr. 73-2539; 2006, Nr. 137-5199) 130 straipsnio nustatyta tvarka arba kurio išsiuntimas sustabdytas šio įstatymo 132 straipsnio nustatyta tvarka]; užsienietis įgijo išsilavinimą Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 46 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu atveju, turinčiam leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje ir sutarus su darbdaviu dėl darbo pagal Lietuvos Respublikoje įgytą specialybę; užsienietis dirba vienoje iš ekonominės veiklos rūšių, kurioje yra nustatytas tam tikros profesijos darbuotojų trūkumas, ir dėl to yra ribojamos įmonės, kurioje užsienietis dirba, veiklos galimybės; profesijų, kurių darbuotojų trūksta, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis tvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras. Dėl naujo leidimo dirbti išdavimo darbdavys turi kreiptis ne vėliau kaip prieš du mėnesius iki užsieniečiui išduoto leidimo dirbti galiojimo laiko pabaigos ir tais atvejais, kai užsienietis turi galiojantį leidimą laikinai (arba nuolatos) gyventi Lietuvos Respublikoje.

Iš užsieniečio nereikalaujama įsigyti leidimo dirbti, jeigu jis [4]:

- 1) įregistruoja įmonę, įstaigą ar organizaciją Lietuvos Respublikoje kaip savininkas arba bendraturtis, kuriam priklauso ne mažiau kaip 10 procentų įmonės įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių dalis, ir jo buvimas Lietu-

- vos Respublikoje yra būtinas siekiant įmonės, įstaigos, organizacijos tikslų bei vykdamą veiklą;
- 2) yra įmonės, įstaigos ar organizacijos, įregistruotos Lietuvos Respublikoje, vadovas ar įgaliotas atstovas vykdyti vadovo pareigas, jeigu pagrindinis jo atvykimo tikslas yra darbas įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje;
 - 3) atvyksta į Lietuvos Respubliką tvarkyti reikalų, susijusių su derybomis dėl sutarties sudarymo ir su tos sutarties vykdymu, personalo apmokymu, komerciniu įsisteigimu, įrangos įdiegimu ir panašia veikla ne ilgesniam kaip trijų mėnesių laikotarpiui per metus;
 - 4) yra kitos valstybės pilietis, teisėtai dirbantis ir gyvenantis Europos Sąjungos valstybėje narėje, darbdavio atsiųstas laikinai dirbti į Lietuvos Respubliką ir turi Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos įstaigos išduotą pažymą, patvirtinančią, kad asmuo yra apdraustas socialiniu draudimu;
 - 5) dirba valstybės, su kuria Europos Sąjunga yra sudariusi dvišalę sutartį arba daugiašalį tarptautinį susitarimą Pasaulio prekybos organizacijoje, reglamentuojančius fizinių asmenų paslaugų teikimo sąlygas bei kurių išsipareigojimai galioja Lietuvai, įmonėje, ir sudarė sutartį teikti paslaugas Lietuvos Respublikoje. Įsigyti leidimo dirbti šiems asmenims nereikalaujama tiek, kiek reglamentuota pagal minėtose Europos Sąjungos dvišalėse sutartyse arba daugiašaliuose susitarimuose numatytus Lietuvos išsipareigojimus (pagal paslaugų teikimo sritis arba kvotas);
 - 6) teikia paslaugas valstybėje, su kuria Europos Sąjunga yra sudariusi dvišalę sutartį arba daugiašalį tarptautinį susitarimą Pasaulio prekybos organizacijoje, reglamentuojančius fizinių asmenų paslaugų teikimo sąlygas, kurių išsipareigojimai galioja Lietuvai, ir sudarė sutartį teikti tas paslaugas Lietuvos Respublikoje. Įsigyti leidimo dirbti šiems asmenims nereikalaujama tiek, kiek reglamentuota pagal minėtose Europos Sąjungos dvišalėse sutartyse arba daugiašaliuose susitarimuose numatytus Lietuvos išsipareigojimus (pagal paslaugų teikimo sritis arba kvotas);
 - 7) nori įsidarbinti, kad galėtų vykdyti bendras su užsienio valstybėmis vyriausybės programas;
 - 8) yra profesionalusis sportininkas ar treneris, sudaręs sporto veiklos sutartį (kontraktą) [7, 30 straipsnis];
 - 9) atvyksta į Lietuvos Respubliką vykdyti pagal darbo sutartį mokslinių tyrimų arba dirbti pedagoginį darbą mokslo ir studijų institucijose;
 - 10) atvyksta dirbti kaip stažuotojas ar praktikantas ne ilgesniam kaip trijų mėnesių laikotarpiui per metus;
 - 11) yra tradicinės Lietuvos religinės bendrijos (bendruomenės) ar valstybės pripažintos religinės bendrijos narys, turintis atitinkamos religinės bendrijos (bendruomenės) vadovybės išduotą tarpininkavimo dokumentą, Lietuvos Respublikoje juridinio asmens statusą turinčios kitos religinės bendruomenės ar bendrijos dvasi-

ninkas, turintis atitinkamos religinės bendruomenės ar bendrijos vadovybės išduotą tarpininkavimo dokumentą, buvimo ir religinės veiklos Lietuvos Respublikoje laikotarpiu išlaikomas iš religinės bendruomenės lėšų [6, 17 straipsnis];

- 12) yra Europos Sąjungos valstybės narės ilgalaikis gyventojas, kuris Lietuvos Respublikoje su leidimu dirbti ir leidimu laikinai gyventi dirbo ir gyveno vienus metus ir kuris nori dirbti pagal darbo sutartį [1, 2 straipsnio 15 dalis];
- 13) yra kitos valstybės labdaros organizacijos atstovas, atvykstantis teikti labdarą Lietuvos Respublikoje;
- 14) yra Europos Sąjungos ar jos valstybių narių remiamų savanorių programų dalyvis.

LITERATŪRA

1. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539.
2. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis, 17–18, 39, 41 str., CELEX numeris: 12002E, 2004-12-24.
3. 2007 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 416 „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2008 m. plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 49-1897.
4. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. sausio 23 d. įsakymo Nr. A1-16 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavi-

Išvados

Mažėjant nedarbiui Lietuvoje, darbdaviai susiduria su darbuotojų trūkumo problema. Ją išspręsti gali užsieniečių įdarbinimas. Toks reiškinys turi tiek teigiamų dalykų (pvz., stabilizuojasi darbo rinka, išlieka konkurencingumas darbo rinkoje ir ekonomikoje), tiek kelia tam tikrų socialinių problemų. Vis dėlto masinės emigracijos iš Lietuvos metu užsieniečių įdarbinimas yra būtinybė norint užtikrinti normalius ekonominius reiškinius, ekonomikos augimą ir konkurenciją. Kadangi ne Europos Sąjungos piliečių, potencialios Lietuvos darbo jėgos, įdarbinimas yra biurokратиška ir ilgai trunkanti procedūra, ją patartina supaprastinti, trumpinant leidimų dirbti bei laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo terminus.

mo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 11-474.

5. 2004 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-223/IV-310 „Dėl leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 149-5435.

6. Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 89-1985.

7. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-215.

METHODS AND PROBLEMS OF ALIENS' EMPLOYMENT IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Milda Vilkaitytė

S u m m a r y

The main law, regulating aliens' legal stay and work in the Republic of Lithuania is the Law On Legal Status of Aliens'. According to this law, Alien means

any person other than a national of the Republic of Lithuania irrespective of whether he is a foreign national or a stateless person. Despite the Law gives

only one definition of alien, there are different rules applied for foreigners, who are seeking to work in Lithuania, according to their nationality. EU nationals are granted free workers movement in all EU and they are not required to get work permit in the Republic of Lithuania. Foreigners, who are not EU nationals, should get work permit and residence permit before coming to work in the Republic of Lithuania.

Īteikta 2007 m. rugsėjo 25 d.

Priimta publikuoti 2008 m. kovo 7 d.

nia. According to Lithuania's labour market, not EU nationals are main labour force in Lithuania, that is why long and bureaucratic procedure stops faster development of labour market. Despite dual regulation, all alien workers are granted the same rights as Lithuanian workers. Discrimination of alien workers is banned under Lithuanian laws.